

Вернадського. Серія: юридичні науки. 2020. Том 31 (70). № 3. С. 171-175. URL: https://juris.vernadskyjournals.in.ua/journals/2020/3_2020/32.pdf(дата звернення: 15.10.2023).

2. Allen M. Textbook on Criminal Law. 9th Ed. Great Britain: Oxford University Press, 2007. 558p.

3. Mental Health Care Statistics, Annual Figures. England, 2019–2020. URL: <https://digital.nhs.uk/data-and-information/publications/statistical/mental-healthact-statistics-annual-figures/2019-20-annual-figures> (дата звернення: 15.10.2023).

4. Mental Health Care Statistics, Annual Figures. England, 2020–2021. URL: <https://digital.nhs.uk/data-and-information/publications/statistical/mental-healthact-statistics-annual-figures/2020-21-annual-figures> (дата звернення: 15.10.2023).

Пилипенко Т. І.,

*старший викладач кафедри фундаментальних і приватно-правових дисциплін
Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла
Коцюбинського*

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ГУМАНІТАРНОГО ДОСТУПУ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

Повномасштабне збройне вторгнення росії в Україну поступово змінює ставлення до міжнародного гуманітарного права, адже відбувається переосмислення, перенесення від його абстрактних категорій до життєво необхідного, що захищає кожного, нарешті актуальності набирають питання зміцнення механізмів відповідальності за порушення його норм. Як слушно зауважив радник з міжнародного гуманітарного права президента Товариства Червоного Хреста України Тимур Короткий: «Саме порушення міжнародного гуманітарного права зменшують віру в нього, в його ефективність. За своїм змістом міжнародне гуманітарне право має багато спільного з вимогами моралі. Його приписи – не вбивати жінок, дітей, не піддавати тортурам – є

беззаперечними та зрозумілими як імперативні норми у будь-якому цивілізованому суспільстві» [1].

На окрему увагу заслуговує інститут гуманітарного доступу, як один з важливих механізмів реалізації норм міжнародного гуманітарного права.

Практична реалізація гуманітарного доступу є сукупністю узгоджених, цілеспрямованих дій сил і засобів гуманітарних організацій або інших структур, спрямованих на конкретну мету ліквідації того чи іншого гуманітарного неблагополуччя та різних видів допомоги. Його ефективність повністю залежить від безпосереднього виконання норм права державами, державними органами та індивідами, що перебувають під їх юрисдикцією. Надання гуманітарної допомоги в цих умовах визначається ступенем імплементації договірних норм у вказаній сфері, які мали б носити, найчастіше, «превентивний» характер і прийматися ще у мирний час, і, насамперед, на внутрішньодержавному рівні, аби створити правові, організаційні та соціально-політичні умови, що дозволяють надати колективну гуманітарну підтримку, адже збройний конфлікт (міжнародний та неміжнародний) завжди дестабілізує життя цивільного населення.

Не дивлячись на те, що гуманітарний доступ не є новим питанням в міжнародному праві, сьогодні в умовах воєнних дій, спричинених повномасштабним вторгненням російської федерації на територію України, існує низка проблем у забезпеченні та підтримці такого доступу у ситуаціях збройних конфліктів, зокрема, щодо розуміння самого терміну "гуманітарний доступ", прав та обов'язків учасників збройних конфліктів щодо такого доступу, зобов'язань та обмежень щодо самих гуманітарних організацій, критеріїв надання гуманітарного доступу в різних ситуаціях тощо. [2].

Загалом, у міжнародній практиці проведення гуманітарних операцій виділяють базові напрями дій, ступінь важливості та пріоритет яких розрізняється за ієрархією та масштабами: пошук і порятунок; надання

притулку; забезпечення харчуванням; постачання питної води; медичне та соціальне забезпечення; захист від насильства та залякування. Деякі вітчизняні дослідники, наприклад, Сурілова О. О. Бурдюжа О. М, пропонують гуманітарну допомогу та доступ до неї трактувати як заходи з надання громадянам (цивільним або військовим) життєво необхідних предметів споживання (продуктів харчування, засобів гігієни, тощо) та /або притулку, та/або психосоціальної підтримки та освіти та/або медичних та транспортних послуг у разі стихійного лиха, техногенної катастрофи або збройного конфлікту, що здійснюються іноземними та вітчизняними донорами відповідно до принципів захисту з метою забезпечення життя з гідністю, або сприяння обороноздатності країни [3, с.22-27].

Особливо важливим є гуманітарне сприяння з боку неупереджених гуманітарних організацій, спрямоване на зниження вразливості об'єктів життєдіяльності та задоволення потреб населення, що постраждало внаслідок збройного конфлікту. Практична результативність гуманітарних дій залежить від можливості негайного та безперешкодного доступу до тих, хто має потребу, однак, існують деякі принципові правові обмеження. Насамперед, колективна допомога згідно зі ст.70 п.1 Додаткового протоколу I повинна надаватися лише за згодою між конфліктуючими сторонами, зацікавленими у проведенні таких операцій. [4].

При цьому гуманітарна діяльність має вестись за узгодженням усіх зацікавлених сторін (Женевські конвенції, загальні ст. 9, 10). Так, резолюція 46/182 Генеральної Асамблеї ООН (принцип 3), присвячена посиленню координації екстреної допомоги, вказує на необхідність такої згоди навіть для Міжнародного Комітету Червоного Хреста (МКЧХ), мандатом якого є офіційне звернення по допомогу. Однак, на жаль, як свідчать, зокрема, події російсько-української війни цього не завжди достатньо, щоб подолати ігнорування норм міжнародного гуманітарного права російською стороною, яка вважає себе

носієм істини останньої інстанції і не дбає про долю жертв.

Вивчаючи та аналізуючи ЗМІ, які висвітлюють війну в Україні, можна беззаперечно стверджувати, що підстави виникнення проблем із гуманітарним доступом цілковито виникають через збройну агресію росії. Адже постійні обстріли та відсутність змоги добратися до територій, які потребують гуманітарної допомоги, спричиняють гуманітарні катастрофи, які забирають безліч життів мирного населення, а вирішення цих проблем з правої точки зору, на жаль, недієві. [5].

Обсяг послуг, що пропонуються неупередженою гуманітарною організацією, слід тлумачити як той, що включає гуманітарну діяльність в цілому. Вона, очевидно, включає як надання допомоги, так і надання захисту. Таким чином, гуманітарна діяльність прагне захистити життя людей та забезпечити їхню безпеку або відновити та підтримати психічний та фізичний добробут тих, хто постраждав від збройного конфлікту. Окремо варто зазначити проблеми сексуального насильства, пов'язаного з збройними конфліктами, що особливо актуально для України сьогодні, адже фіксуються масові випадки вчинення військовослужбовцями рф сексуального насильства щодо цивільного населення на території. [6, С. 342]. Більше того, гуманітарна діяльність має проводитися на користь усіх осіб, яким у зв'язку із збройним конфліктом може знадобитися допомога та (або) захист. Це означає, що держави не можуть обмежувати гуманітарну діяльність одним лише цивільним населенням. Така діяльність може також проводитися на користь поранених та хворих бійців, військовополонених, осіб, які з інших підстав були позбавлені волі у зв'язку із збройним конфліктом тощо.

Важливо підкреслити, що згідно норм міжнародного гуманітарного права можна вдатися лише для тимчасового обмеження пересування співробітників, які надають гуманітарну допомогу в ситуації, коли операції з надання гуманітарної допомоги вже були схвалені, а пропозиція про надання

послуг може бути відкинута в тому випадку, якщо в них відсутня потреба, або коли пропонована в рамках послуг діяльність не є гуманітарною за своїм характером, або якщо пропозиція виходить від організації, яка не є об'єктивною або гуманітарною. Інших підстав, які б виправдовували відмову надати згоду на проведення операцій щодо надання гуманітарної допомоги як такої, не передбачено. Однак, на жаль, ми, обороняючи свою територію, маємо справу з нецивілізованою у всіх сенсах державою. Так, наприклад, підрив греблі Каховської ГЕС, що спричинив екологічну та гуманітарну катастрофу в Україні до глобальних масштабів загострив також проблему відсутності доступу до постраждалих на окупованих територіях. Росія відхилила запит ООН про доступ до територій, затоплених через прорив каховської дамби. В результаті зафіксовано тяжкі наслідки, зокрема випадки загибелі людей. [7].

Також не варто забувати, що зобов'язання забезпечувати операції з надання гуманітарної допомоги та сприяти їх проведенню можуть стосуватися не лише сторін у збройному конфлікті, але й інших суб'єктів. Це означає, що держава, яка не є стороною в конфлікті, однак, через її територію неупереджена гуманітарна організація потребує здійснити транзит, щоб опинитися в зоні конфлікту - має його санкціонувати.

Слушною є пропозиція, передовсім, вітчизняних науковців в сфері міжнародного гуманітарного права, доповнити Статут МКС та передбачити кримінальну відповідальність за відмову у наданні гуманітарного доступу з боку окупаційної влади, якщо населення гостро потребує допомоги, а життя та здоров'я людей поставлено у небезпеку діями окупанта. Норми щодо надання гуманітарної допомоги потребують кодифікації у формі прийняття конвенції, в якій необхідно передбачити правила щодо гуманітарного доступу в окуповані регіони. Доцільним буде прийняти п'яту Женевську конвенцію про надання гуманітарної допомоги та протоколу до неї, а також – конвенцію щодо гуманітарної допомоги постраждалим в результаті надзвичайної ситуації

природного або техногенного характеру та протоколу до неї. [8. Там само]. На часі також запровадження інноваційних підходів до надання гуманітарної допомоги, які б довели свою ефективність та постійно вдосконалювалися з врахуванням нових світових реалій.

Наслідком безлічі жахливих прикладів порушення міжнародного гуманітарного права, які ми спостерігаємо з лютого 2022 року, стали. питання про відповідальність за порушення, в них – і необґрунтовані очікування, й скептицизм. Тобто є величезний запит на невідворотність покарання за воєнні злочини, на розуміння механізмів відповідальності за порушення норм міжнародного гуманітарного права.

Список використаних джерел:

1. Максим Доценко, Тимур Короткий, Ірина Назарчук. Без міжнародного гуманітарного права війна перетворюється на необмежене насильство URL: <https://yur-gazeta.com/interview/bez-mizhnarodnogo-gumanitarnogo-prava-viyna-peretvoryuetsya-na-neobmezhene-nasilstvo.html> (дата звернення: 30.11.2023)
2. Усманов Ю.І., Вергелес О., Проблема гуманітарного доступу в умовах збройних конфліктів URL:<http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/254990/252092> (дата звернення: 02.12.2023)
3. Сурілова О. О. Бурдюжа О. М., Надання гуманітарної допомоги як функція Міжнародного комітету Червоного хреста. Трансформація правових систем в умовах збройних конфліктів: матер. круглого столу (м. Одеса, 10 лютого, 2023 р.) С. 22-27.
4. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 року URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text (дата звернення: 04.12.2023)
5. Замрига А. В. Застосування міжнародного гуманітарного права в

умовах збройної агресії російської федерації проти України URL: <https://reicst.com.ua/pmtl/article/view/2022-6-01-04/2022-6-01-04> (дата звернення: 05.12.2023)

6. Пилипенко Т.І. Стамбульська конвенція : проблеми та виклики після ратифікації Україною //Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції «Забезпечення прав людини: національний і міжнародний виміри» , Вінниця, 2023, С. 342

7. Бурдюжа О. М. Генеза та правові засади діяльності ООН в сфері гуманітарної допомоги URL: http://www.lsej.org.ua/6_2023/138.pdf

8. Там само.

Попенко Я. В.,
кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри права
Мелітопольського державного педагогічного
університету імені Богдана Хмельницького

НАРОДНИЙ АДВОКАТ (ОМБУДСМЕН) ЯК РЕАЛЬНИЙ МЕХАНІЗМ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В СУЧАСНІЙ РУМУНІЇ

Права людини, які закріплені у сучасних міжнародно-правових договорах, є результатом тривалого історичного розвитку суспільно-політичної думки, поступового формування стандартів, що наразі стали нормою життя демократичного суспільства. Існуюча нині універсальна система міжнародного визнання та захисту прав і основних свобод людини склалася після завершення Другої світової війни в межах ООН. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 р. до прав і основних свобод відносить: право на життя, на свободу і на особисту недоторканність (ст. 3); право на рівний захист від якої б то не було дискримінації (ст. 7); право на справедливий судовий розгляд (ст. 10) та ін. [1].